

Academician

**PETRE
CONSTANTINESCU
- IASI**

Artă și istorie

**OAMENI ȘI FAPTE DINTR-O
BIOGRAFIE NESCRISĂ
A TEATRULUI NOSTRU**

Rolul Partidului Comunist Român în viața culturală a țării noastre s-a resimțit în variate forme, chiar atunci când a fost să acționeze în grelele condiții ale celei mai adânci ilegalități, adică timp de 20 de ani (1924—1944). Numeroși intelectuali au activat în sinul partidului sau în diferite organizații legale, inspirate și conduse de partid, câștigând adevărată adieziunea sau simpatia altor intelectuali. Nici teatrul românesc n-a trăit departe de influența P.C.R.-ului, chiar dacă această influență nu s-a manifestat mai pregnant, datorită condițiilor grele în care partidul avea de luptat sub regimul de opresiune trecut. Mulți dintre membrii de partid, intelectuali de vază, au avut sarcini precise și au putut determina ca reprezentanți ai teatrului: actori, regizori, directori de teatru chiar, să-și exprime adevărată adieziunea lor publică la diferite acțiuni conduse de partid.

Din amintirile mele și din unele documente ce le-am păstrat, aș pomeni fugar câteva nume de distinși oameni ai teatrului, apropiați nouă. După ilegalizare am avut posibilitatea să am legături cu acești reprezentanți ai teatrului, fiind în conducerea unor organizații legale, cit puteau ele să trăiască, până ce cîrmuirea vremii le desființa. Și alți activiști de partid au ținut legătura cu intelectualii: Lucrețiu Pătrășcanu, în perioada când activa legal, Popescu-Doreanu, Alexandru Mihăileanu, Matei Socor, ca să amintesc doar cîteva dintre ei.

Dar în sinul clasei muncitoare a existat și preocuparea de a juca teatru. Spectacole modeste, cu artiști amatori, se organizau într-un Teatru Popular ce funcționa în foarte grele condiții, dar uneori cu succese reale. Într-o vreme, animator al acestui Teatru

Maria Filotti

Ion Iancovescu

Popular a fost Bernard Lebli, priceput regizor, cu tendințe de-a iniția chiar un teatru de avangardă. Pornind de la cluburile culturale ale sindicatelor independente, jucind doar fragmente de piese, s-a ajuns ca în toamna lui 1929, artiștii amatori de atunci să joace „cu strălucire” Azilul de noapte de Maxim Gorki într-o sală publică, „Barașeum”, și să atragă atenția și laudele criticilor dramatici. („Rampa” din 18 martie 1929).

Despre Teatrul Popular a scris în amintirile sale unul din reprezentanții săi, C. Z. Alexandru, în lucrarea „Teatru între baionete”, tipărită, anul trecut, sub auspiciile Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. El arată cum, încurajați de succesul de la „Barașeum” (azi Teatrul Evreiesc de Stat), au trecut la reprezentarea aceleiași piese — ce se juca de altfel cu succes și la Teatrul Național — în toamna lui 1931, în sala „Roxy” din Lipscași (azi Teatrul U.G.S.R.).

De data aceasta intervine Siguranța, care oprește reprezentația, deși Azilul de noapte se juca și pe-o scenă oficială; motivul — faptul că printre actori figurau trei comuniști bine cunoscuți: Lebli, Velcescu Gheorghe și Elena Popescu-Doreanu. Autorul afirmă că lucrurile s-au aranjat, deoarece în rolurile deținute de cei trei comuniști „primejdioși” urmau să joace trei actori de la Teatrul Național, care au și apărut în seara reprezentației: Nicolae Brancimir, Cristache Duțulescu și Silvia Colberti. Autorul lucrării amintite scrie: „Cum au venit cei trei actori nu am putut afla niciodată”. (Pag. 105). C. Z. Alexandru nu era la curent cu legăturile pe care le aveau unii dintre intelectualii comuniști cu oamenii de teatru.

Cînd organizațiile legale de masă, conduse de partid, iau avînt, iar în țară apar sub egida lor diferite comitete și publicații, numele de actori, regizori și directori de teatru ce semnează în presa democratică sporește considerabil.

În urma apelului, de larg răsunet mondial, al scriitorilor Romain Rolland și Henri Barbusse, se organiza în vara lui 1936, cînd se afla în exil, un concert antirăzboinic. Aceasta culminează cu

Costache Antoniu

Sică Alexandrescu

marele congres de la Amsterdam, de la finele lui august 1932, la care am avut cinstea să reprezint țara noastră, respectiv Comitetul Antirăzboinic organizat în țara noastră. Din comitet făceau parte și regizorii Sică Alexandrescu și I. Sternberg, fapt consemnat și-n organul mișcării: „Buletinul Comitetului de acțiune împotriva războiului” (nr. 3 din 28 august 1932).

În urma gravelor evenimente din februarie 1933, guvernul dizolvă odată cu P.C.R. (deși acesta mai fusese dizolvat, fără a putea fi desființat) și Comitetul Antirăzboinic și alte organizații.

Venirea la putere a lui Hitler la finele lui ianuarie 1933, în cea mai importantă țară din Europa centrală, e simultană cu nașterea și dezvoltarea unei mari mișcări antifasciste în întreaga lume. Comitetul de acțiune, care se formează și la noi m-a delegat să particip la marele congres mondial antifascist din iunie 1933, ținut la Paris în sala Pleyel. Am fost desemnat să fac parte și din Comitetul permanent mondial denumit Amsterdam Pleyel, alcătuit cu acel prilej. În țară, Comitetul Național Antifascist se bucura de adeziunea a numeroși intelectuali de vază, printre care regizorii Sandu Eliad și Iacob Sternberg („Adevărul” din 11 iulie 1933).

În vara anului 1934, după tratativele duse între ministrul de externe al României, marele om de stat Nicolae Titulescu și Comisarul Poporului Litvinov se ajunge la reluarea legăturilor diplomatice cu Uniunea Sovietică. S-a trecut imediat la organizarea unei asociații denumită „Amicii U.R.S.S.”, care se înscrie la tribunalul Ilfov ca persoană morală, actul fiind semnat de intelectuali de frunte — profesori universitari, medici, arhitecți etc. Printre membrii Comitetului central figurează și dramaturgul George Mihail Zamfirescu (regizor al Teatrului Național din Iași) și Sandu Eliad (din București), desemnat cu funcția de secretar al Comitetului central. Numeroase adeziuni vin din

Soare Z. Soare

toate colturile țării. La Iași, în fruntea Comitetului regional se afla, alături de G. M. Zamfirescu, profesorul universitar C. Motaș (vezi publicațiile „Clopotul“ din 21 octombrie, „Ecolul“ din 28 octombrie 1934).

Tot în 1934 se formase și un Comitet al femeilor antifasciste din România. În fruntea lui, o veche activistă, Zoe Frunză. Din delegația trimisă la congresul mondial antifascist al femeilor, ce avea să se țină la Paris în iulie 1934, urma să facă parte și actrița Dida Solomon-Calimachi. Acesteia însă i s-a refuzat viza, datorită activității ce desfășurase în cadrul mișcărilor anterioare antirăzboinice și antifasciste. În septembrie 1934 a avut loc, la locuința soțului ei, Scarlat Calimachi, plenara Comitetului Național Antifascist. Am ținut acolo, un raport principal. Cu acest prilej l-am cunoscut pe tovarășul Nicolae Ceaușescu, care nu împlinise nici 17 ani, luând cuvântul în numele Tineretului Antifascist. La congresul mondial al femeilor antifasciste de la Paris am luat parte reprezentând Executiva unei alte organizații internaționale, I.T.E. (Internaționala muncitorilor din învățământ).

În toamna lui 1934, redacția ziarului „Facla“, condusă de scriitorul Ion Vinea, a fost devastată de către huliganii legionari, drept represalii față de atitudinea susținută a acestei foi în favoarea mișcărilor progresiste și muncitorești. Numeroși intelectuali au protestat ; printre aceștia — actorii Ion Iancovescu, Dida Calimachi, Sorana Țopa de la Teatrul Național (vezi „Facla“ de la 7 octombrie 1934).

În noiembrie 1934, guvernul ia o nouă hotărâre samavolnică : desființează o seamă de organizații obștești printre care și Comitetul Național Antifascist ; și, din nou, Partidul Comunist Român...

Fusese desființată și Asociația „Amicii U.R.S.S.“. Ideea prinsese însă adinci rădăcini în țară ; de aceea, în 1935 se inițiază înființarea unei noi organizații — „Societatea

de legături culturale cu Uniunea Sovietică" — în care îndatorirea de a face și păstra legătura cu intelectualii, conducerea de partid a încredințat-o, de data asta, lui Matei Socor. Numeroși intelectuali și oameni ai artei, în frunte cu marele George Enescu, își dau adeziunea la noua organizație; printre ei, actorii Maria Filotti, Toni Bulandra, V. Maximilian, regizorul Sică Alexandrescu.

În aceleași împrejurări din noiembrie 1934 sînt arestat de un Consiliu de Război dintr-un oraș de provincie, unde funcționam ca profesor universitar. Regimul sever la care am fost supus m-a determinat să răspund printr-o serie de greve (a foamei, a setei, a focului). Opinia publică democrată din țară și din străinătate e alarmată deopotrivă de arestări, de regimul inuman ce încercam ca și de procesul ce mi se înscena mie și celorlalți antifasciști. S-a declanșat, în țară și-n străinătate, o largă campanie de proteste împotriva acestei acțiuni samavolnice. Protestele au fost atît de numeroase încît parchetul militar a fost nevoit să amîne procesul înscenat, mai bine de un an, acesta judecîndu-se abia în martie 1936. Chiar în luna decembrie 1934 apare în presa democrat-burgheză („Dimineața” din 16 decembrie, „A.B.C.” din 17 decembrie) un protest semnat de Dem. Dobrescu și Mihai Ralea urmați de o serie de alte personalități și oameni de cultură — profesori universitari, scriitori, avocați etc. Printre aceste personalități sînt numărați: I. Iancovescu, directorul Teatrului „Comedia”, Sică Alexandrescu, directorul Teatrului „Veseli” și al altor teatre particulare din capitală. Protestele lor au avut, pentru un moment, efectul eliberării mele provizorii din închisoarea militară și amînarea procesului.

Vreau să amintesc încă un amănunt. În timpul procesului, se afla în asistență și Constantin Tănase, director al „Cărăbușului”, actorul care se făcuse cunoscut prin numeroasele aluzii directe la diferitele situații de nedreptățiri din partea regimului vremii și care, de aceea, își și cucerise faima unui adevărat artist popular. Într-una din pauze, Tănase a venit la mine să-și exprime indignarea față de felul cum se judeca procesul și să-mi spună că unele din momentele de provocare ale acuzării ar fi fost demne de a intra în cuprinsul uneia din revistele sale.

În cele din urmă am fost condamnat și am ajuns la Doftana...

Din 1940 am început seria lagărelor: Miercurea Ciuc, Caracal, Tg. Jiu, de unde am fost adus la București, cu domiciliu obligatoriu și strict controlat.

În pofida acestei supravegheri, am intrat în conducerea unei noi organizații semi-legale — „Uniunea Patrioților” — a cărei activitate trebuia să se desfășoare potrivit cu greutățile situației din vremea dictaturii antonesciene. Eu aveam legătura cu cîte un intelectual, care la rîndu-i strîngea în jurul său un grup de aceeași profesie. Pentru oamenii de teatru, omul meu de legătură era Costache Antoniu. Îl cunoșteam de multă vreme. Cu multă precauție mă vizita acasă, lua cunoștință de anumite materiale de partid, pe care le difuza micului său grup de actori, printre care, îmi aduc aminte, figurau Beate Fredanov, Sorin Gabor, N. Făgădaru, Maria Voluntaru, Cezar Teodoru și alții.

Un ultim episod merită să mai fie amintit. Sub crunta dominație hitleristă, s-a jucat în Capitală și în turneu admirabila piesă Steaua fără nume a lui Mihail Sebastian care, ascuns undeva în provincie, își semnase lucrarea cu numele fictiv Victor Mincu. Singurii care știau cine este adevăratul autor erau Sică Alexandrescu și regizorul Soare Z. Soare, iar reprezentarea piesei, lor li se datorește. În capul listei rolurilor se afla distribuit Radu Beligan, actualul artist al poporului. (Vezi, Sică Alexandrescu „Povestiri”, 1970, pp. 55—56).

